REPUBLIKA SLOVENIJA
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Železna cesta 16, 1000 Ljubljana
T: 01 473 55 37
E: gp@zagovornik-rs.si

Ministrstvo za pravosodje
Ga. Andreja Katič, ministrica
Župančičeva 3
1000 Ljubljana

E: gp.mp@gov.si

Številka: 0701-4/2019/1

Datum: 19. 12. 2019

Zadeva: Predlogi in priporočila Zagovornika načela enakosti za spremembe in dopolnitve Kazenskega zakonika (KZ-1)

Spoštovana gospa ministrica,

Zagovornik načela enakosti (v nadaljevanju: Zagovornik) je bil na skupnem sestanku z vami, ki je potekal 5. 11. 2019, ter iz sredstev javnega obveščanja obveščen o načrtovanih spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17; v nadaljevanju: KZ-1). V okviru tega želi Zagovornik izpostaviti nekatere tematike s kazenskopravnega področja, ki so neposredno povezane s tematiko njegovega delovanja, tj. vprašanji diskriminacije, nestrpnosti ter sovraštva zoper osebe in skupine oseb z osebnimi okoliščinami, zaradi katerih je diskriminacija v skladu z Zakonom o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg; v nadaljevanju: ZVarD) prepovedana.

V ta namen je Zagovornik pripravil izbrane predloge sprememb in dopolnitev KZ-1, ki sledijo bodisi številnim opozorilom in priporočilom, ki jih je Republika Slovenija prejela v okviru različnih mednarodnih nadzornih mehanizmov za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin bodisi splošno usmerjenim priporočilom in mnenjem organov različnih mednarodnih organizacij. Zagovornik v nadaljevanju po poglavjih predstavlja kontekst, bistvene razloge in utemeljitve predlogov sprememb KZ-1 ter v večini primerov podaja tudi predloge dikcij spremenjenih, dopolnjenih ali novih določb. Predlagane dikcije predstavljajo zgolj *eno možnost* ureditve posameznega izpostavljenega vprašanja, zato Zagovornik hkrati izraža interes za posvetovanje in usklajevanje s pripravljavci sprememb KZ-1 z namenom dosega ciljev ureditev, ki jih predlaga.

Upoštevajoč navedeno, spoštovana ministrica, vas vljudno prosimo, da Zagovornikove predloge in priporočila posredujete delovni skupini, ki je zadolžena za pripravo sprememb in dopolnitev KZ-1.

* *

I. STROŽJE KAZNOVANJE ZLOČINOV IZ SOVRAŠTVA (*HATE CRIME*)

T.i. zločini iz sovraštva (*hate crime*) so kazniva dejanja, ki so zoper oškodovance[1] usmerjena zaradi ene ali več njihovih osebnih okoliščin, ki predstavljajo njihovo prirojeno ali pridobljeno lastnost, ki se je ne morejo zlahka odreči, in ki predstavlja sestavni del njihove identitete. Eno ključnih kriminoloških del na področju zločinov iz sovraštva te opredeljuje kot kazniva dejanja, ki »/.../ vključujejo nasilna ravnanja in ustrahovanje, običajno usmerjeno zoper že stigmatizirane in marginalizirane skupine. Kot takšni predstavljajo /zločini iz sovraštva/ mehanizem moči in zatiranja, namenjen utrjevanju prekarnih hierarhij, ki opredeljujejo dani družbeni red. Hkrati poskušajo ponovno vzpostaviti (dejansko ali namišljeno) ogroženo hegemonijo storilčeve skupine in 'primerno' podrejenost žrtvine skupine. So sredstvo vzpostavljanja Sebe in Drugega na način, ki ponovno vzpostavlja njun 'ustrezen' relativni položaj, kot ga podajajo in reproducirajo širše ideologije in vzorci družbene in politične neenakosti.«[2]

Zločini iz sovraštva so neposredno povezani z vprašanjem diskriminacije. Predstavljajo kazniva dejanja, ki so sicer že splošno opredeljena in prepovedana, torej so v vsakem primeru lahko sankcionirana po veljavni zakonodaji. Vendar pa imajo tovrstna kazniva dejanja posebno kvalitativno naravo, saj so storjena s posebnim diskriminatornim nagibom (angl. *bias motive*) in so zoper žrtev usmerjena zaradi storilčevih predsodkov, nestrpnosti ali sovraštva do skupine oseb, ki ji žrtev pripada. Žrtev kaznivega dejanja je torej žrtev v prvi vrsti zaradi svoje osebne okoliščine, npr. barve kože, narodnosti, etničnega porekla, verskega ali drugega prepričanja, migrantskega statusa, spolne usmerjenosti ali identitete itn. Zločin iz sovraštva je proti žrtvi usmerjen zato, ker ta pripada (ali v očeh storilca naj bi pripadala) skupini oseb z določeno osebno okoliščino, do katere storilec goji izrazito negativen oziroma odklonilen odnos. Gre za posebno hude izraze predsodkov storilcev do teh skupin, ki objektivno kažejo izraze sovraštva in s tem načrtne poskuse, da bi te skupine z grobim zastraševanjem še dodatno potisnili na rob družbe.

Ker je izraz »zločin iz sovraštva« oziroma »kaznivo dejanje iz sovraštva« lahko zavajajoč, velja izpostaviti, da vsako kaznivo dejanje, katerega nagib je osebno sovraštvo, nujno ne predstavlja tudi zločina iz sovraštva. Takšna kazniva dejanja na primer predstavljajo umori, ki jih velikokrat motivira sovraštvo do izbrane žrtve, vendar pa lahko o umoru kot zločinu iz sovraštva *per se* govorimo le takrat, kadar je bila žrtev izbrana zaradi njene specifične osebne okoliščine. Tudi v teh primerih pa nujno ne gre za pravo subjektivno sovraštvo kot zelo posebno, intenzivno čustveno stanje storilca v odnosu do žrtve. Nasprotno, zločini iz sovraštva kvalitativno nastajajo (zlasti) iz drugačnih nagibov in okoliščin:

- (racionalne ali iracionalne) zamere ali zavidanja storilca določeni družbeni skupini;
- storilčevega iskanja potrditve med vrstniki;
- storilec nima posebnega odnosa do izbrane žrtve kaznivega dejanja, ima pa sovražen odnos do skupine, ki ji žrtev pripada (oziroma naj bi ji po prepričanju storilca pripadala);
- storilec ima sovražen odnos do vseh, ki ne pripadajo skupini, s katero se identificira sam;
- žrtev storilcu predstavlja idejo (npr. priseljevanje), zoper katero goji sovražen odnos že na abstraktni ravni.[3]

Zločine iz sovraštva torej opredeljujeta dva bistvena elementa. Prvi je, da mora ravnanje storilca predstavljati kaznivo dejanje v skladu z veljavno nacionalno kazenskopravno zakonodajo. Drugi je, da mora biti kaznivo dejanje storjeno z nagibom diskriminatornega sovraštva (t.i. *bias motive*). Strokovnjaki izpostavljajo, da lahko **ustrezen zakonodajni odziv na zločine iz sovraštva opredelimo kot oblikovanje zakonskih določb, ki »/.../ sledijo načelu, da je potrebno kazniva dejanja, motivirana s sovraštvom ali predsodki zoper določene lastnosti žrtvine identitete obravnavati drugače kot 'običajna' kazniva dejanja«**.[4]

[1] Vse moške oziroma ženske jezikovne oblike, uporabljene za različne izraze v pričujočem dopisu, so mišljene kot spolno nevtralne.
[2] Perry, Barbara. 2001. *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York: Routledge, str. 10.
[3] Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi / OVSE. 2009. *Hate Crime Laws: A Practical Guide*, str. 18.
[4] Chakraborti, Neil in Glarland, Jon. 2015. *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*, str. 9.

Drugačno obravnavanje zločinov iz sovraštva od drugih kaznivih dejanj je utemeljeno na vsaj dveh konceptih. Prvi je koncept **oškodovanja** (*harm*). Zločini iz sovraštva poleg oškodovanja, ki ga povzročijo 'običajna' kazniva dejanja, povzročijo še dodatno oškodovanje, in sicer na treh ravneh:

- neposredno žrtvi;
- skupnosti, ki ji žrtev pripada ali naj bi ji pripadala po storilčevem prepričanju ter;
- širši skupnosti.[5]

Pri dodatnem neposrednem oškodovanju žrtve je potrebno na prvem mestu izpostaviti, da, sledeč raziskavi Agencije EU za temeljne pravice (FRA), področni strokovnjaki resnost *nasilnih* kaznivih dejanj, ki izpolnjujejo elemente zločinov iz sovraštva, ocenjujejo kot izjemno problematično. Odstotek zaznanega problema je najvišji med rasističnimi, ksenofobnimi, homofobnimi in transfobnimi napadi, zaskrbljujoče visok pa je tudi v odnosu do nasilja nad brezdomci, muslimani, judi in osebami z invalidnostmi.[6]

Zločini iz sovraštva oškodovancem prav tako povzročajo hujše psihološke posledice, saj so bile kot žrtve izbrani zaradi njihove neodtujljive identitete, zaradi česar kaznivega dejanja ne morejo racionalizirati, ali pa to počno na način samo-viktimizacije, pri čemer za zločin krivijo lastno 'drugačnost', ob tem pa razvijajo občutek sramu lastne identitete.[7] Prav tako tovrstna kazniva dejanja žrtve odtujijo od skupnosti, v kateri živijo, ter jih prisilijo v nenameravane in nepotrebne spremembe načina življenja. Nekatere raziskave so pokazale, da žrtve razvijejo distanco do neposrednega okoliša prebivanja in imajo manj stikov ter prijateljskih vezi s sosedi – se torej samoizolirajo.[8]

Pri teh kaznivih dejanjih prav tako nikakor ni prizadet le posameznik, zoper katerega je bil neposredno uperjen zločin, ampak je napadena celotna skupnost, ki ji žrtev pripada kot taka. Večina tovrstnih zločinov je zato bodisi nasilnih ali pa grobo teptajo dostojanstvo žrtev in drugih ljudi, ki pripadajo napadeni skupini. Pogosto gre hkrati tudi za posebno hude oblike viktimizacije zoper skupine, ki bi si ob svojem slabem družbenem položaju prizadevale za enakopravnost in vključevanje. Strokovnjaki zato navajajo, da imajo zločini iz sovraštva učinek *in terrorem*, tj. da predstavljajo 'kazniva dejanja s sporočilom', namen katerega je strah žrtve razširiti v kolektivni strah skupnosti, ki ji pripada ali naj bi ji po oceni storilca pripadala.[9] In končno, zločini iz sovraštva imajo poleg navedenega tudi učinek na širšo skupnost, saj negativno vplivajo na družbeno kohezijo in povečujejo družbene napetosti, ki lahko vodijo v začaran krog povračilnega nasilja.[10]

Drugi koncept, na katerem je utemeljeno drugačno obravnavanje zločinov iz sovraštva je koncept t.i. **odpovedovanja in zavračanja** (*denunciation*). Strožja obravnava tovrstnih kaznivih dejanj storilcem, potencialnim storilcem ter širši skupnosti nazorno ilustrira posebno težo tovrstnega ravnanja. Družbi sporoča, da je diskriminacija katerekoli skupine nesprejemljiva, žrtvam in skupinam, ki jim pripadajo, pa, da jih država razume kot enakopravne člane skupnosti in je zavezana k odpravljanju neenakosti ter predsodkov zoper njih.[11] Strožja obravnava pomeni torej tudi širše zavračanje diskriminacije zoper ranljive družbene skupine in vplivanje na odnos javnosti do teh skupnosti.

Stališča mednarodnih organizacij do zločinov iz sovraštva ter stanja v Sloveniji

Potrebo po drugačni, strožji ter izrecni obravnavi zločinov iz sovraštva v kazenskopravni zakonodaji že desetletja prepoznavajo številne mednarodne organizacije ter njihovi mehanizmi za uresničevanje človekovih pravic. Leta 2008 je bil na ravni EU sprejet **Okvirni Sklep Sveta 2008/913/PNZ z dne 28. novembra 2008 o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi** (v nadaljevanju: Okvirni sklep), ki v Členu 4 določa, da države članice »/z/a kazniva

[5] Iganski, Paul. 2001. Hate Crimes Hurt More. *American Behavioral Scientist* 45(4), 626-638, str. 628-630.
[6] FRA. 2016. *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives*, str. 16. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-justice-hate_crime-victims_en.pdf
[7] Walters, Mark Austin. 2014. *Hate Crime and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms*, str. 74.
[8] Benier, Kathryn. 2017. The harms of hate: Comparing the neighbouring practices and interactions of hate crime victims, non-hate crime victims and non-victims. *International Review of Victimology* 23(1), str. 193-195.
[9] Perry, Barbara in Alvi, Shahid. 2012. 'We are all vulnerable': The in terrorem effects of hate crimes. *International Review of Victimology* 18(1), str. 59.
[10] OVSE, *opomba 3 zgoraj*, str. 20.
[11] *Prav tam*.

dejanja, ki niso navedena v členih 1 in 2,[12] /.../ sprejmejo ukrepe, ki so potrebni za to, da se rasistični in ksenofobični motivi obravnavajo kot oteževalna okoliščina oziroma da lahko sodišča takšne motive upoštevajo pri izrekanju kazni«. Poročilo Evropske komisije o implementaciji Okvirnega sklepa[13] pojasnjuje, da ta v Členu 4 »od držav članic zahteva, da v svojih kazenskih zakonikih izrecno obravnavajo rasistične in ksenofobične motive oziroma da zagotovijo, da sodišča takšne motive upoštevajo pri izrekanju kazni«. Iz poročila izhaja, da kar 15 držav članic v svoji kazenski zakonodaji rasistične in ksenofobne motive obravnava kot oteževalno okoliščino za *vsa* kazniva dejanja, 8 držav članic pa za izbrana kazniva dejanja. Le pet držav članic, med njimi tudi Slovenija, tovrstnih motivov izrecno ne obravnava. V skupini 10 držav članic, ki se sklicujejo na uporabo (tudi) druge možnosti iz Člena 4, tj. izvajanje kazenskopravnih določb, v skladu s katerimi *lahko* sodišča upoštevajo rasistične motive, je Slovenija skupaj s Portugalsko in Poljsko v skupini treh držav, ki se sledeč poročilu sklicujejo le na splošne kazenskopravne določbe, v skladu s katerimi se upošteva splošni motiv storilca.[14] Pri tem je potrebno izpostaviti, da tako Poljska kot Portugalska sicer sodita v zgoraj omenjeno skupino 8 držav članic, ki rasistične in ksenofobne motive v kazenski zakonodaji izrecno določata kot oteževalno okoliščino za izbrana kazniva dejanja. V slovenski kazenski zakonodaji torej rasistični in ksenofobni motivi izrecno niso naslovljeni nikjer. Obstaja zgolj splošna določba drugega odstavka 49. člena KZ-1, ki določa, da sodišče pri odmeri kazni upošteva vse okoliščine, med tistimi, ki jih našteva, pa je tudi »nagib«. **To pomeni, da je upoštevanje sovražnega nagiba tekom kazenskega postopka ter pri odmeri kazni popolnoma prepuščeno diskreciji posameznih državnih tožilcev in sodnikov**.

Ob navedenem je potrebno dodatno izpostaviti, da statističnih podatkov o tem, kolikokrat in pri katerih kaznivih dejanjih se sovražni nagib dejansko predlaga in upošteva kot obteževalna okoliščina pri odmeri kazni, ni, saj jih državni organi (tožilstva, sodišča) ne zbirajo. To je razvidno tudi iz poročila FRA o praksah držav članic glede spremljana in zbiranja podatkov o zločinih iz sovraštva in sovražnem govoru.[15] Iz poročila izhaja, da je Slovenija ***edina država članica EU***, ki ne izvaja *nobenih* aktivnosti na področju spremljanja zločinov iz sovraštva in sovražnega govora, niti nima za to vzpostavljenih formalnih mehanizmov. V Sloveniji tako organi pregona nimajo vzpostavljenega uradnega seznama indikatorjev sovražnega nagiba (*bias motive*); zločini iz sovraštva in sovražni motivi niso sestavni del uradnih postopkov spremljanja kaznivih dejanj; ni izrecnih smernic za ravnanje policije v primerih zločinov iz sovraštva; podatki o zločinih iz sovraštva, razčlenjeni po osebnih okoliščinah žrtev, se ne spremljajo in objavljajo v statistični obliki v nobeni fazi kazenskega postopka.[16] Izpostaviti velja, da se statistični podatki, razčlenjeni po osebnih okoliščinah, na ravni policije, tožilstva in sodišč ne zbirajo niti za kazniva dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti (297. člen KZ-1) ali kršitve enakopravnosti (131. člen KZ-1**). Navedeno pomeni, da v Sloveniji ni nikakršnih podatkov, na podlagi katerih bi lahko ocenili stanje in trende na področju zločinov iz sovraštva, kar predstavlja dodatno oviro za oblikovanje učinkovite javne politike preprečevanja in obravnavanja tovrstnih kaznivih dejanj, ki je trenutno odsotna**.

Zagovornik se ob tem zaveda, da opisanih (velikih) pomanjkljivosti sicer ni možno urediti zgolj v okviru KZ-1, temveč bi bilo za to potrebno ustrezno dopolniti tudi nekatera druga (tesno povezana) zakonska področja, vključno z Zakonom o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US, 65/16 – odl. US, 66/17 – ORZKP153,154 in 22/19) in Zakonom o nalogah in pooblastilih policije (Uradni list RS, št. 15/13, 23/15 – popr., 10/17, 46/19 – odl. US in 47/19) ter nekaterih podzakonskih aktih. Ne glede na navedeno pa bi se po mnenju Zagovornika z ustrezno obravnavo zločinov iz sovraštva v KZ-1 (predlogi navedeni spodaj) storil nujno potreben korak naprej v smislu izrecno zapovedane posebne obravnave tovrstnih kaznivih dejanj. To je med drugim **izjemno pomembno tudi z vidika prakse Evropskega sodišča za človekove pravice**. Slednje je v primeru *Menson in drugi proti Veliki Britaniji*[17] odločilo, da je v primerih rasističnih napadov zoper življenje pomembno zlasti, da se preiskava kaznivega dejanja izvede »strogo in neodvisno, upoštevajoč potrebo po neprestanem utrjevanju družbene obsodbe rasizma in po ohranjanju zaupanja manjšin v sposobnost državnih organov, da jih zaščitijo pred grožnjo rasističnega

[12] V KZ-1 je to kaznivo dejanje javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti, ki je opredeljeno v 297. členu.
[13] Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu o izvajanju Okvirnega sklepa Sveta 2008/913/PNZ o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi, 27. 1. 2014, str. 6-7.
[14] *Ibid.*
[15] FRA. 2018. *Hate crime recording and data collection practice across the EU.* Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf
[16] *Prav tam*, str. 21-25.
[17] *Menson in drugi proti Veliki Britaniji*, št. 47916/99, odločitev o dopustnosti z dne 6. maja 2003.

nasilja. Še korak naprej je sodišče storilo v primeru *Nachova in drugi proti Bolgariji*[18], kjer je odločilo, da odsotnost preiskave vzročne povezave med rasističnimi motivi in umorom pomeni kršitev postopkovne dimenzije 14. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), tj. prepovedi diskriminacije. Sodišče je odločilo, da ima država *pozitivno dolžnost* razkriti rasistične motive, ki bi lahko igrali vlogo pri storitvi kaznivega dejanja, kar pomeni, da morajo pristojni organi »zbrati in zavarovati dokaze, preizkusiti vse praktične poti odkrivanja resnice ter podati popolnoma obrazloženo, nepristransko in objektivno odločitev, brez da bi pri tem izpustili sumljiva dejstva, ki bi lahko bila indikator rasno motiviranega nasilja«.[19] Sodišče je skozi svojo prakso identično stališče ter povezavo s pozitivnimi dolžnostmi po postopkovni dimenziji 14. člena EKČP uveljavilo tudi v odnosu do kršitev drugih konvencijskih pravic (npr. prepoved mučenja, pravica do družinskega in zasebnega življenja) in drugih osebnih okoliščin (vera, politično prepričanje, invalidnost, spolna usmerjenost, spol) ter v odnosu do diskriminatornih motivov kaznivih dejanj, ki temeljijo zgolj na domnevani osebni okoliščini žrtev.[20] **Zagovornik ocenjuje, da je posebna obravnava zločinov iz sovraštva v KZ-1 kot prvi potreben korak k ureditvi področja zato nujna tudi z vidika sistemskega tveganja kršitve določb EKČP**.

Posebno pozornost zločinom iz sovraštva namenja tudi **Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)**. Ta je v svojem Splošnopolitičnem priporočilu št. 7 o nacionalni zakonodaji za boj proti rasizmu in rasni diskriminaciji države članice Sveta Evrope pozvalo, da bi morale sprejeti določbe kazenskega prava, ki bi rasistični motiv moral predstavljati izrecno oteževalno okoliščino za *vsa* kazniva dejanja.[21] Navedeno ECRI priporoča tudi Sloveniji, in sicer že vse od drugega kroga opazovanja – **priporočilo je bilo torej Sloveniji podano že štirikrat** (v letih 2002, 2006, 2014 in 2019), **vendar še vedno ostaja neizpolnjeno**. Pri tem je potrebno izpostaviti, da natančni razlogi za neupoštevanje priporočila javnosti niso znani. V poročilu iz leta 2007 ECRI kot odgovor oblasti navaja, da so slovenski organi poudarili »da se jim ta določba ne zdi potrebna, saj se rasistična motiviranost lahko upošteva že v okviru 41. člena Kazenskega zakonika, ki na splošno določa, da morajo sodišča pri odmerjanju kazni upoštevati motive kaznivega dejanja«.[22] Zakaj tovrstna splošna določba ni ustrezna oziroma ni dovolj, Zagovornik utemeljuje že zgoraj. V poročilu iz leta 2014 pa so slovenski organi izjavili, »da beleženje posebnih motivov ne bi bilo koristno in bi v majhni državi, kot je Slovenija, lahko celo omogočilo identificiranje oseb na podlagi meril, kot sta veroizpoved in spolna usmerjenost«.[23] Zagovornik ocenjuje, da je takšen argument, ki izrecno zavrača spremljanje diskriminatornih motivov v kazenskem postopku, pavšalen ter zato neutemeljen in v nasprotju z zahtevami EKČP in prakso ESČP kot je predstavljena zgoraj.

Slovenija je priporočila in pozive k naslavljanju zločinov iz sovraštva z izrecno opredelitvijo diskriminatornega motiva kot oteževalne okoliščine v kazenski zakonodaji prejela tudi v okviru sistema varstva človekovih pravic v okviru Organizacije združenih narodov. Tako je na primer **Odbor za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije**, ki skrbi za nadzor nad uresničevanjem Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (MKORD) Sloveniji v okviru zadnjega pregleda podal priporočilo naj »amandmira svoj kazenski zakonik tako, da bo določil rasistične motive kot oteževalno okoliščino za vsa kazniva dejanja«.[24] Trenutno je pod okriljem MDDSZEM v pripravi 12.-14. nacionalno poročilo po MKORD, v katerem se bo Slovenija morala opredeliti tudi do uresničevanja tega priporočila. Prav tako je Slovenija v okviru tretjega kroga **Univerzalnega periodičnega pregleda** prejela številna priporočila, da naj stori več na področju boja proti zločinom iz sovraštva, vključno z izrecno opredelitvijo diskriminatornega motiva kot oteževalne okoliščine v svojem kazenskem zakoniku.[25]

---

[18] *Nachova in drugi proti Bolgariji*, št. 43577/98 in 43579/98, sodba z dne 6. julija 2005.
[19] *Prav tam*, 159. odstavek.
[20] Za seznam primerov ESČP in njihovo analizo glej FRA. 2018. *Unmasking bias motives in crimes: selected cases of the European Court of Human Rights*. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-unmasking-bias-motives-paper_en.pdf
[21] Sprejeto 13. decembra 2002, prenovljeno 7. decembra 2017, glej odstavek 21. Dostopno na: https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aae
[22] ECRI. Tretje poročilo o Sloveniji. Sprejeto 30. junija 2006, str. 9.
[23] ECRI. Četrto poročilo o Sloveniji. Sprejeto 17. junija 2014, str. 13.
[24] Sklepne ugotovitve Odbora za preprečevanje vseh oblik rasne diskriminacije, CERD/C/SVN/CO/8-11, ostavek 9(b).
[25] Sklepni dokument tretjega kroga Univerzalnega periodičnega pregleda Slovenije še ni javno dostopen, osnutek brez redakcije pa je že bil posredovan članicam in članom Medresorske delovne skupine za človekove pravice, v kateri sodelujejo tudi predstavniki Ministrstva za pravosodje.

Zagovornikov predlog sprememb in dopolnitev KZ-1 v zvezi z zločini iz sovraštva

Upoštevajoč navedeno Zagovornik spodaj navaja predloge in priporočila za spremembe KZ-1, ki bi omogočile ustreznejše naslavljanje zločinov iz sovraštva.

Zagovornik priporoča, da se za pred 15.a členom KZ-1 podnaslov »3.a Pregon kaznivih dejanj zoper mladoletne osebe« dopolni tako, da se glasi ***»3.a Pregon kaznivih dejanj zoper mladoletne osebe in kaznivih dejanj iz sovraštva«.***

Zagovornik nadalje priporoča, da se za 15.a členom doda nov 15.b člen, ki se glasi:

»Način pregona storilcev kaznivih dejanj, izvršenih iz sovraštva

15.b člen

V primerih, ko je kaznivo dejanje iz poglavij zoper življenje in telo, zoper človekove pravice in svoboščine, zoper spolno nedotakljivost ali drugo kaznivo dejanje iz tega zakonika z znaki nasilja izvršeno deloma ali v celoti iz nagiba nestrpnosti ali sovraštva, ki temelji na osebni okoliščini oškodovanca, zaradi katere je v skladu z zakonom, ki ureja varstvo pred diskriminacijo, ta prepovedana, se glede načina kazenskega pregona ne uporabljajo določbe tega zakonika o vložitvi predloga ali zasebne tožbe in se storilca preganja po uradni dolžnosti.«

Po analogiji zasledovanja višje stopnje zaščite pravic otrok in mladoletnih oseb, ki je bila v KZ-1 vpeljana s spremembami v okviru KZ-1C, ki je bil sprejet 9. 7. 2015 in v veljavo stopil 21. 10. 2015, Zagovornik predlaga, da se enak način pregona zagotovi tudi za kazniva dejanja iz sovraštva. Kot že navedeno zgoraj, imajo tovrstna kazniva dejanja na žrtve dodatne neposredne negativne učinke, ki se med drugim kažejo tudi v strahu pred viktimizacijo, kar pomeni, da v primeru izkušnje zločinov iz sovraštva ne upajo ukrepati. To v kontekstu kaznivih dejanj, za katera je potrebna vložitev predloga ali zasebne tožbe pomeni, da kazenski postopek ne steče oziroma da zločin iz sovraštva ostaja nenaslovljen in nesankcioniran. Zagovornik zato meni, da bi bilo potrebno, da se tudi te žrtve, ki prihajajo iz najranljivejših družbenih skupin, dodatno zaščiti na način, da se najhujše zločine iz sovraštva ter zlasti tiste, ki vsebujejo elemente nasilja, preganja po uradni dolžnosti. Hkrati se s tem sledi tudi zgoraj opisani praksi Evropskega sodišča za človekove pravice, ki državam v kontekstu postopkovne dimenzije 14. člena EKČP (prepoved diskriminacije) nalaga pozitivno dolžnost, da učinkovito in nepristransko raziščejo in razkrijejo diskriminatorne motive kaznivih dejanj.

Zagovornik nadalje priporoča, da se za 49. členom KZ-1 doda nov 49.a člen, ki se glasi:

»Odmera kazni za kazniva dejanja iz sovraštva

49.a člen

Če je kaznivo dejanje izvršeno deloma ali v celoti iz nagiba nestrpnosti ali sovraštva, ki temelji na osebni okoliščini oškodovanca, zaradi katere je v skladu z zakonom, ki ureja varstvo pred diskriminacijo, ta prepovedana, mora sodišče pri odmeri kazni tovrstni nagib vedno upoštevati kot obteževalno okoliščino.«

Strokovna literatura izpostavlja tri temeljne pristope k naslavljanju zločinov iz sovraštva v nacionalni zakonodaji, in sicer:

a) z določitvijo samostojnih kaznivih dejanj iz sovraštva (*substantive offence model*);
b) z določitvijo strožjih predpisanih kazni za kazniva dejanja, izvršena z diskriminatornim nagibom (*penalty enhancement model*);
c) z določitvijo strožjih izrečenih kazni za storilce kaznivih dejanj, izvršenih z diskriminatornim motivom (*sentencing aggrevation model*).[26]

[26] Mason, Gail. 2015. Legislating Hate Crime. V *The Routledge International Handbook on Hate Crime*, str. 59.

Zagovornik v podanem predlogu novega 49.a člena pripravljavcu sprememb KZ-1 priporoča uporabo tretjega navedenega pristopa, tj. določitve diskriminatornega motiva kaznivega dejanja kot obteževalne okoliščine, ki jo mora sodišče pri določanju višine kazni obvezno upoštevati v primeru kateregakoli kaznivega dejanja. Gre za rešitev, ki je sledeč poročilu Evropske komisije o implementaciji Okvirnega sklepa med državami članicami tudi najbolj pogosta. Tovrstni pristop ne zahteva niti določitve novih samostojnih kaznivih dejanj (prva zgoraj navedena opcija) niti določitve novih kazenskih znakov in najvišjih oziroma najnižjih kazni za obstoječa kazniva dejanja (druga zgoraj navedena opcija). Hkrati bi se s predlagano določbo *de facto* zagotovilo, da storilec kaznivega dejanja, ki je bilo izvršeno z diskriminatornim nagibom, v nobenem primeru ne bi mogel biti kaznovan zgolj z najnižjo predpisano kaznijo, hkrati pa bi se na horizontalni ravni zagotovilo strožje kaznovanje vseh kaznivih dejanj, izvršenih z diskriminatornim motivom. Zagovornik se ob tem zaveda, da tretja točka 161. člena KZ-1 diskriminatorni motiv na svoj način že opredeljuje kot poseben kazenski kaznivega dejanja umora.

Zagovornik ob navedenem dodatno utemeljuje, da gre pri izrecno strožji obravnavi kaznivih dejanj iz sovraštva pravzaprav za načelno zrcaljenje ureditve s področja prekrškovnega prava na področje kazenskega prava. Zakon o varstvu javnega reda in miru (Uradni list RS, št. 70/06) namreč v 20. členu za štiri prekrške zoper javni red in mir določa posebej strogo sankcijo, kadar so ti prekrški storjeni »z namenom vzbujanja narodnostne, rasne, spolne, etnične, verske, politične nestrpnosti ali nestrpnosti glede spolne usmerjenosti«. Zagovornik ne vidi bistvenega razloga, zakaj se tovrstni pristop ne uporabi tudi na področju kazenskega prava, saj gre v tem primeru za še hujša in družbi bolj škodljiva kazniva ravnanja s hujšimi posledicami za oškodovance, skupine, ki jim pripadajo, in za širšo družbo. Pri tem pa je potrebno izpostaviti, da je ureditev v ZJRM-1 nepopolna, saj ne zaobjema vseh osebnih okoliščin, zaradi katerih je diskriminacija prepovedana (kot bistvene manjkajoče lahko izpostavimo zlasti invalidnost, starost, spolno identiteto in družbeni položaj). Zagovornik v predlogu novega 49.a člena KZ-1 definicijo osebnih okoliščin zato veže na ZVarD, ki v slovenskem pravnem redu vsebuje najbolj natančno in hkrati odprto definicijo tega termina. V kolikor bi Ministrstvo za pravosodje zavoljo notranje koherentnosti KZ-1 nasprotovalo takšni opredelitvi, Zagovornik alternativno predlaga, da se definicijo osebnih okoliščin v predlaganem novem 49.a členu veže na prvi odstavek 297. člena KZ-1, ki je vsebinsko tudi enak definiciji po ZVarD.

*

II. PREPOVED OBLIKOVANJA IN VODENJA SKUPIN, KI SPODBUJAJO RASIZEM IN DRUGE OBLIKE NESTRPNOSTI IN SOVRAŠTVA

Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) je že v svojem četrtem poročilu o Sloveniji, ki je bilo objavljeno leta 2014, državi priporočila, da v okviru kazenske zakonodaje sprejme posebno določbo, s katero bi se prepovedalo sestavo in vodenje skupine, ki zagovarja in spodbuja rasizem.[27] To priporočilo je bilo Sloveniji podano na podlagi Splošnopolitičnega priporočila ECRI št. 7 o nacionalni zakonodaji za boj proti rasizmu in rasni diskriminaciji.[28] Enako priporočilo je bilo Sloveniji podano tudi v okviru petega opazovalnega cikla ECRI leta 2019. V slednjem ECRI dodatno opaža, da 298. člen KZ-1 sicer vsebuje določbe, vezane na vodenje skupine, ki izvaja nasilje proti ljudem ali poškoduje tuje stvari, vendar hkrati opozarja na odsotnost določb, ki bi bile vsebinsko specifično vezane na skupine, ki spodbujajo in zagovarjajo rasizem.[29] Razlogi slovenskih državnih organov, zakaj priporočila ne upoštevajo, javnosti niso poznani, oziroma v poročilih ECRI niso omenjeni.

Zagovornik ob navedenem opozarja, da navedeno priporočilo ECRI ni zgolj »mehke« pravnopolitične narave, temveč temelji tudi na neizpolnjenih mednarodnopravnih obveznostih Republike Slovenije. **Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije** (MKORD), ki je v veljavo stopila leta 1969 in katere pogodbenica je tudi Slovenija, v (b) točki 4. člena namreč določa, da države pogodbenice »obsojajo sleherno propagando in vse organizacije, ki temeljijo na idejah ali teorijah

[27] ECRI. Četrto poročilo o Sloveniji. Sprejeto 17. junija 2014, str. 12.
[28] Glej *opombo 21 zgoraj*, str. 8, odstavek 18(g).
[29] ECRI. Peto poročilo o Sloveniji. Sprejeto 3. aprila 2019, str. 10.

večvrednosti kake rase ali skupine oseb določene barve kože ali etničnega porekla, ali ki skušajo upravičevati ali večati rasno sovraštvo in rasno diskriminacijo v katerikoli obliki, ter se obvežejo uveljaviti takojšnje in učinkovite ukrepe z namenom, da z njimi izkoreninijo ščuvanje k diskriminaciji ali dejanja diskriminacije, /.../ med drugim: /.../ (b) razglasiti za protizakonite in prepovedati vse organizacije ter organizirano in sleherno drugo propagandno dejavnost, če te pospešujejo in spodbujajo rasno diskriminacijo, udeležbo v takih organizacijah ali dejavnostih pa razglasiti za kaznivo dejanje /.../«. Iz dikcije določbe je razvidno, da ta ni samoizvršujoča, zato mora država, da ji zadosti, sprejeti ustrezne ukrepe, v prvi vrsti zakonodajne.

Zagovornik ocenjuje, da bi ob uveljavljeni predlagani spremembi glede strožje obravnave zločinov iz sovraštva (glej točko I. zgoraj) 298. člen KZ-1 sicer lahko pokril najhujše prepovedane oblike ravnanj zadevnih organizacij, vendar pa bi to veljalo zgolj za ravnanja z elementi nasilja in uničenja ali poškodovanja premoženja večje vrednosti, kar pa ne zadošča vsebini določb 4. člena MKORD. Odbor za odpravo rasne diskriminacije, ki v skladu s III. delom MKORD nadzoruje uresničevanje določb konvencije, je v svojem Splošnem komentarju št. 35 poudaril, da omenjena določba MKORD zahteva, da se rasistične organizacije, ki zagovarjajo in spodbujajo rasno diskriminacijo razglasijo za nezakonite in prepovedo. Pri tem referenca določbe na »organizirane /.../ propagandne dejavnosti« pomeni improvizirane oblike organizacije in mreženja, »sleherna druga propagandna dejavnost« pa se nanaša na neorganizirano ali spontano spodbujanje in netenje rasne diskriminacije.[30] Dodatno odbor v svojem Splošnem komentarju št. 15 opozarja na z MKORD neskladno stališče nekaterih držav, da je v njihovih pravnih redih neprimerno za nezakonito razglasiti organizacijo, preden njeni člani zagovarjajo ali spodbujajo rasno diskriminacijo. Odbor zavzema stališče, da (b) točka 4. člena MKORD državam nalaga, da so v svojem ukrepanju zoper tovrstne organizacije izjemno pozorne (*vigilant*) že v najzgodnejšem trenutku, kar vključuje njihovo prepoved in kaznovanje sodelovanja v njih.[31]

Zagovornik priporoča, da se za 298. členom KZ-1 doda nov 298.a člen, ki se glasi:

»Skupine, ki spodbujajo rasizem in druge oblike nestrpnosti in sovraštva

298.a člen

(1) Ustanavljanje in delovanje skupin, ki zagovarjajo ali spodbujajo rasizem ali katerokoli drugo obliko nestrpnosti in sovraštva, ki temelji na osebnih okoliščinah, zaradi katerih je v skladu z zakonom, ki ureja varstvo pred diskriminacijo, ta prepovedana, je prepovedano.

(2) Kdor ustanovi ali vodi skupino iz prvega odstavka tega člena, se kaznuje z zaporom od __ do __.

(3) Kdor sodeluje v skupini iz prvega odstavka tega člena, se samo za sodelovanje kaznuje z zaporom do __.

Predlog nove določbe je pripravljen po vzoru 298. člena KZ-1, pri čemer pa Zagovornik določitev višine kazni prepušča strokovni presoji Ministrstva za pravosodje. Ob tem Zagovornik dodatno izpostavlja, da je predlog določbe s področja rasizma oziroma rasne diskriminacije, ki se nanaša na zahteve MKORD in priporočila ECRI, razširjen tudi na druge oblike sovraštva in nestrpnosti oziroma na druge osebne okoliščine, ki so (lahko) temeljni razlog za ustanavljanje in delovanje tovrstnih prepovedanih skupin. Takšen pristop izhaja iz temeljnega namena določbe, ki je utemeljen na prepovedi diskriminacije, ki se po nacionalni zakonodaji in mednarodnem pravu nanaša na širok spekter osebnih okoliščin. Prav tako je razširjeni pristop v skladu z zgoraj že omenjeno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, ki v svojih odločitvah različne dimenzije varstva pred diskriminacijo, ki izhaja iz 14. člena EKČP, razširja s področja rasizma oziroma osebne okoliščine rase tudi na druge osebne okoliščine.[32]

*

[30] Odbor za odpravo rasne diskriminacije. Splošni komentar št. 35, CERD/C/GC/35, sprejet 26. 9. 2013, 21. odstavek.
[31] Odbor za odpravo rasne diskriminacije. Splošni komentar št. 15, sprejet na 42. zasedanju 1.-19. 3. 1993, 6. odstavek.
[32] Glej str. 4-5 *zgoraj*.

III. PREPOVED ZDRAVSTVENO NENUJNIH OPERACIJ INTERSPOLNIH OTROK

S pojmom interspolnost označujemo široko paleto naravnih telesnih odstopanj, ki jim je skupno neujemanje človekovih spolnih znakov – npr. fizičnih, hormonskih ali genetskih značilnosti – s stereotipno uveljavljenim pojmovanjem moških in ženskih teles. Gre za naravno pojavljajoča se odstopanja v človeških telesih, ki sama po sebi ne predstavljajo posebnega zdravstvenega stanja.[33] Organizacija združenih narodov (OZN) navaja, da število novorojenih otrok, ki kažejo spolne znake interspolnih oseb, med 0,05 in 1,7 odstotka celotne populacije.[34] Zagovornik je v letošnjem letu opravil preliminarno poizvedbo pri pristojnih strokovnih institucijah v Sloveniji, pri čemer je ena izmed njih navedla, da naj bi bila pogostnost motenj v razvoju spola 1:4500. To pomeni, da naj bi se v Sloveniji rodilo približno 4-5 interspolnih otrok letno.

Opravljanje operacij in drugih zdravstvenih posegov na interspolnih otrocih z namenom uskladitve njihovih spolnih znakov z binarnimi spolnimi stereotipi moških in žensk je prisotno po vsem svetu, sledeč omenjeni Zagovornikovi poizvedbi tudi v Sloveniji. Urad Visoke komisarke OZN za človekove pravice (VKČP) in različna pogodbena telesa OZN so v preteklosti že ostro kritizirali kozmetične in druge zdravstveno nenujne operacije otroških spolnih in reproduktivnih organov, kadar pri tem ni upoštevano otrokovo mnenje.[35] V mnogih primerih so namreč tovrstni zdravstveni posegi opravljeni v obdobju, ko so interspolni otroci še premladi, da bi lahko polno in učinkovito sodelovali v odločevalskem procesu glede teh posegov. To izhaja tudi iz omenjene Zagovornikove poizvedbe. Prav tako staršem v večini primerov niso na voljo celovite informacije, saj običajno nimajo stika z družinami (odraslih) interspolnih oseb ali niso ozaveščeni o pozitivnih podobah telesne raznolikosti. V medinstitucionalni izjavi sedmih organov in agencij OZN, vključno s Svetovno zdravstveno organizacijo, so te opozorile, da imajo lahko t.i. »postopki za normalizacijo spola« nepopravljive in doživljenjske negativne posledice za fizično in duševno zdravje interspolnih oseb.[36]

Posebni poročevalec OZN za pravico do zdravja je že leta 2009 v svojem poročilu zdravstvene delavce pozval, naj si prizadevajo za odlaganje nenujnih invazivnih in nepovratnih posegov, dokler otroci niso dovolj zreli, da za poseg sami podajo soglasje s predhodnim obveščanjem. Pri tem je poudaril, da so operacije spolnih organov interspolnih otrok posebej problematične, saj povzročajo velike bolečine, so tvegane, hkrati pa nimajo dokazanih zdravstvenih koristi.[37] Nadalje je posebni poročevalec OZN za prepoved mučenja v svojem poročil leta 2013 ocenil, da zloraba zdravstvenih postopkov, ki preseže določen prag, predstavlja mučenje ali kruto, nečloveško in ponižujoče ravnanje ali kaznovanje. Kritiziral je zdravstveno nepotrebne in nepovratne operacije dojenčkov in otrok, opravljene brez njihovega soglasja, ter pozval vse države, da takšne operacije prepovejo.[38]

Enako so se odzvale tudi institucije na evropski ravni. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je tako leta 2017 sprejela Resolucijo 2192 z naslovom »Spodbujanje človekovih pravic in odprava diskriminacije zoper interspolne osebe«, ki v 7.1.1 točki države poziva, da »prepovedo zdravstveno nepotrebne operacije za spolno 'normalizacijo', sterilizacijo in druge postopke, ki se jih izvaja na interspolnih otrocih brez njihovega soglasja s predhodnim obveščanjem«.[39] Poleg tega je Evropski parlament leta 2018 v resoluciji o letnem poročilu o razmerah na področju temeljnih pravic v EU obžaloval, da se operacije za spolno 'normalizacijo' v državah članicah EU še vedno opravljajo, čeprav z zdravstvenega vidika niso potrebne in čeprav medicinski posegi pri otrocih povzročijo dolgoročne

---

[33] FRA. 2015. *The fundamental rights situation of intersex people*, str. 2. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-04-intersex.pdf

[34] Urad Visoke komisarke za človekove pravice. 2017. *Fact Sheet – Intersex*, str. 1. Dostopno na: https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2017/05/UNFE-Intersex.pdf

[35] VKČP. 2011. *Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*, A/HRC/19/41, 57. odstavek; Odbor za pravice otroka. 2015. Sklepne ugotovitve: Švica, CRC/C/CHE/CO/2-4; Odbor proti mučenju. 2011. Sklepne ugotovitve: Nemčija, CAT/C/DEU/CO/5.

[36] VKČP, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF in WHO. 2014. *Eliminating Forced, Coercive and Otherwise Involuntary Sterilization, An Interagency Statement*, str. 7. Dostopno na: https://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/eliminating-forced-sterilization/en/

[37] *Poročilo posebnega poročevalca za pravico vseh do uživanja najvišjega možnega standarda fizičnega in duševnega zdravja*. 2009. A/64/272.

[38] *Poročilo posebnega poročevalca za mučenje in drugo kruto, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje*. 2013. A/HRC/22/53.

[39] Dostopno na: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24232&lang=en

psihološke travme.[40] Še dodaten korak naprej je Evropski parlament storil 14. februarja 2019, ko je sprejel posebno resolucijo o pravicah interspolnih oseb, v kateri je izrecno ostro obsodil zdravljenje in kirurške posege za normalizacijo spola, pozdravil zakone, ki prepovedujejo tovrstne kirurške posege, ter pozval vse države članice, naj čim prej sprejmejo tovrstno zakonodajo.[41] Med državami članicami EU je država, ki je tovrstne operacije že izrecno in v celoti prepovedala, Malta,[42] ki je Sloveniji v okviru tretjega kroga Univerzalnega periodičnega pregleda, ki je potekal novembra letos, priporočila enako.

Upoštevajoč navedeno, predstavljajo nenujne operacije interspolnih otrok za spolno »normalizacijo« brez njihovega soglasja s predhodnim obveščanjem grob poseg v njihovo ustavno in mednarodnopravno zagotovljeno človekovo pravico do telesne in duševne nedotakljivosti ter prepovedi mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja. Pri tem Zagovornik izpostavlja, da so zadevne osebe navedenim kršitvam pravic izpostavljene izključno zaradi njihovih spolnih znakov (*sex characteristics*), ki po mnenju Zagovornika predstavljajo osebno okoliščino, zaradi katere je diskriminacija prepovedana. Prav tako so tovrstne operacije, ki nimajo dokazanih pozitivnih zdravstvenih učinkov, imajo pa dokazane dolgotrajne negativne fizične in duševne posledice za interspolne osebe, in so izvedene brez soglasja otroka, v neskladju s prvim odstavkom 3. člena Konvencije o pravicah otroka, ki določa, da mora biti otrokova korist glavno vodilo pri kakršnemkoli ravnanju z njim.

Kot potrjujejo mnenja nekaterih nacionalnih etičnih zdravstvenih svetov, se predmetne nenujne operacije interspolnih otrok velikokrat izvajajo iz sociokulturnih razlogov.[43] To vsaj deloma potrjujejo tudi preliminarni izsledki omenjene Zagovornikove poizvedbe v Sloveniji. V okviru te so nekatere strokovne institucije navedle, odločitev o spolu, v katerem bo otrok vzgajan, sprejmejo starši z multidisciplinarnim timom, odločitev pa je odvisna tudi od pogledov družine in kulturnih posebnosti okolja, v katerem bo otrok živel. Pri tem Zagovornik izpostavlja stališče VKČP, da strah pred diskriminatornimi pogledi oziroma odnosi do interspolne osebe ne more nikoli predstavljati opravičila za kršitve človekovih pravic, vključno s prisilnimi zdravstvenimi posegi in kršitvami pravice interspolnih oseb do telesne in duševne nedotakljivosti. Nasprotno, kot navaja VKČP, države imajo dolžnost, da se borijo proti škodljivim stereotipom in diskriminaciji in ne da to utrjujejo.[44]

Upoštevajoč navedeno Zagovornik priporoča, da pripravljavec sprememb in dopolnitev KZ-1 na po njegovem mnenju nomotehnično najustreznejši način ter v vsebinsko najustreznejši del KZ-1 umesti novo določbo, s katero bo:

- **<u>prepovedal</u> zdravstveno nenujne posege nad otroki, ki so brez njihovega soglasja izvedeni z namenom določitve njihovega spola oziroma predstavljajo nenujen poseg v njihove spolne znake (kromosomske, gondalne in anatomske značilnosti), in so odložljivi do takrat, ko lahko zadevni otrok v skladu z zakonom, ki ureja pravice pacientov, poda ustrezno soglasje;**
- **predpisal učinkovito, sorazmerno in odvračilno <u>kazen</u> za osebe, ki izvedejo zdravstvene posege, navedene v zgornji alineji.**

* *

[40] Resolucija Evropskega parlamenta z dne 1. marca 2018 o letnem poročilu o razmerah na področju temeljnih pravic v EU v letu 2016 (2017/2125(INI)), glej 68. točko.
[41] Resolucija Evropskega parlamenta z dne 14. februarja 2019 o pravicah interseksualnih oseb (2018/2878(RSP)), glej 2. točko.
[42] Glej 14. člen malteškega zakona *Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act* (2015). Dostopno na: http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12312&l=1
[43] Svet Evrope. *Human Rights and Intersex People*, str. 51. Dostopno na: https://book.coe.int/en/commissioner-for-human-rights/6683-pdf-human-rights-and-intersex-people.html
[44] Glej opombo 34 *zgoraj*.

S spoštovanjem,

Pripravil:
Samo Novak
Svetovalec Zagovornika I

Miha Lobnik
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Pregledala:
Mag. Jelena Aleksić
Vodja oddelka - koordinatorka spremljanja,
ozaveščanja in preventive

Poslano:
- naslovniku,
- zbirka dok. gradiva